

Forskning för utveckling

Den 1971 tillsatta u-landsforskningsutredningen har nu avlämnat sitt betänkande [SOU 1973: 41]. Utredningen föreslår att som en minsta ram 5 procent av det totala svenska biståndsanslaget avsätts till utvecklingsforskning, en siffra som eventuellt kan komma att höjas längre fram. Förslaget avses genomföras med början den 1 juli 1974. Initialt skulle detta innebära, att under budgetåret 1974—75 i runt tal 100 miljoner kronor anslås till utvecklingsforskning (s 144).

Utredningen har haft tre arbetsuppgifter:

- 1) att överväga inom vilka områden som Sverige i första hand bör göra insatser mot bakgrund av vilka behov som finns och vilka speciella förutsättningar Sverige har,
- 2) att föreslå en lämplig avvägning mellan olika typer av forskningsinsatser,
- 3) att föreslå organisation för svensk u-landsforskning.

Bristande koncentration

Underutveckling är en mångdimensionell företeelse [Leibenstein 1957 s 40—41, Kuznets 1966, kap 8]. Underutvecklingens kännetecken är dock inte alla av lika stor betydelse. Vad som är betydelsefullt och inte, avgörs här liksom vid all

Civilekonom MATS LUNDAHL är verksam vid nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet, och BO SÖDERSTEN är professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet.

vetenskaplig analys av vilket problem man vill analysera. När det gäller underutveckling kan man dock inte bortse från att det i grunden är fråga om ett ekonomiskt problem. Det är alltså ingen tillfällighet att de ekonomiska teorierna och resonemangen dominerat och dominerar utvecklingsdiskussionen (jfr s 159, not 1). Underutveckling yttrar sig i första hand som låg levnadsstandard för stora grupper människor. Forskningen om underutvecklingen och dess natur måste därför inriktas på att analysera varför denna massfattigdom uppkommer och hur den skall kunna upphävas. Den vetenskap som i första hand ägnar sig åt denna typ av problemställningar är nationalekonomin.

Det är förvånansvärt att utredningen helt bortser från detta faktum och i stället överbetonar det komplexa draget i underutvecklingen, utan att försöka åstadkomma en vägning av olika aspekter på problemet.¹ Man har i stället i irriterande hög grad koncentrerat sig på skolastiska hårklyverier om etnocentrismen i utvecklings- och underutvecklingsbegreppen, distinktionen mellan "outveckling" och "underutveckling", olika kategorier av "utvecklingsteoretisk" forskning, "ekonomiska", "sociala" och "politiska" faktorer, definitioner av vad som är "forskning" etc.

Detta är verkligen att sila mygg och svälja kameler. Viktigare hade varit att med skärpa försöka slå fast vilka de viktigaste delproblemen för utvecklingsforskningen är. Frågor om låg produktionskapacitet, skeva inkomstfördelningar, beroende av och integration i det

¹ Detta kan bli tänkas bero på att ingen nationalekonom ingått i utredningen, vilket är mycket förvånansvärt.

världsekonomiska systemet, för att ta några av de viktigaste områdena, har behandlats i mycket liten utsträckning.

Till en del hänger den bristande koncentrationen i utredningen samman med den uppdelning i "utvecklingsteoretisk" forskning, "kartläggningsforskning" och "sektoriell" forskning, som utredningen gjort.² Denna indelning är godtycklig och inte på något sätt hävdvunnen. Man har inte gjort klart för sig att de två senare kategorierna mycket väl kan ge väsentliga bidrag till teoribildningen kring underutvecklings natur och orsaker. Detta förbiseende hänger i sin tur samman med att man inte har haft några ordentliga kriterier för vad som hör till den ena och den andra kategorin utan verkar ha arbetat mer "på känn". Man har sedan i alltför hög grad kommit att koncentrera uppmärksamheten till den "utvecklingsteoretiska" forskningen.

Utvecklingsteoretiska kategorier

Utredningen har i första hand velat dra upp principiella riktlinjer för det fortsatta arbetet:

"Betänkandets utformning skall ses mot denna bakgrund. Utifrån en diskussion om underutvecklingens natur och orsaker har vi diskuterat olika slag av förutsättningar och begränsningar för ett ökat svenskt stöd till denna forskning. Syftet har varit att låta förslaget om inriktning och organisation av detta stöd växa fram

² Den utvecklingsteoretiska forskningen "uppehåller sig vid underutvecklingen som ett samhällstillstånd, orsakat av ekonomiska, ekologiska, sociala och politiska faktorer, och analyserar utveckling som en samhällelig förändringsprocess". (s 28—29.) Den kartläggande forskningen syftar till att ge "en mer specifik och nyanserad kunskap om de varierande former som underutvecklingen kan ta i olika delar av världen. Det är nödvändigt att veta mer om den historiska bakgrunden, de kulturspecifika omständigheter och ekologiska miljöer i vilka konkreta utvecklingsprocesser äger rum". (s 29.) Den sektoriella forskningen "är den forskning som omedelbart är relaterad till konkreta problemområden av betydelse i det allmänna underutvecklings-utvecklingskomplexet. Det gäller tex forskning inom områdena demografi, nutrition, tropisk medicin, växtförädling, skogsbruk, geologi och teknologi (s 29).

som en logisk och praktisk konsekvens av denna analys." (s 145.)

Utredningen framhåller, att underutvecklingen ytterst är ett samhälleligt problem. Med detta synsätt har man ansett en översikt över den utvecklingsteoretiska debatten vara den väsentligaste uppgiften. Denna översikt har utförts av fillic Björn Hettne vid ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs universitet och redovisas i utredningen som en separat bilaga. Hettne börjar med att konstatera att en idéhistorisk översikt kräver "en metodologisk indelningsgrund utifrån vilken olika forskningsinsatser kan klassificeras". (s 159.) Exempel på sådana indelningsgrunder är "borgerlig" och "marxistisk" vetenskap, "statistisk" och "strukturell" metod³ samt "genealogiska", "funktionalistiska" och "genetiska" angreppssätt.⁴ Med utgångspunkt från dessa tre angreppssätt konstruerar Hettne en egen indelningsgrund: *statisk-deskriptiva* kontra *historisk-strukturella* analyser.

"Den deskriptiva metoden ... kan sägas ta fasta på observerbara skillnader mellan industriländer och underutvecklade länder. Genom att bl a identifiera och finna statistiska mått för dessa skillnader, t ex ifråga om kapitaltillgång, utbildningssituation och hälsostånd, vill man ange olika grader av och olika aspekter på underutveckling. Detta synsätt präglas vidare av en tendens att utgå från skillnaderna mellan i-länder och u-länder vid förklaringar av underutvecklingens orsaker. Slutligen hänförs till detta synsätt analyser av modellbetonad, icke-historisk karaktär". (s 164.)

"Enligt det strukturella synsättet är underutveckling inte i första hand ett bristproblem ... utan ett relationsproblem. I en given struktur, som kan vara lokal eller internationell, finns vissa positioner

³ Den statistiska metoden går ut på att med hjälp av en rad indikatorer undersöka underutvecklingens tillstånd och den strukturella metoden går ut på att kartlägga en rad mönster och mekanismer bland alla detaljer (s 161).

⁴ Den genealogiska metoden "behandlar delar som fristående från helheten och ser helheten som summan av delarna", den funktionalistiska ser "faktorerna som integrerade i ett slutet självreproducerande system" och den genetiska, slutligen, framhäver att "mekanismer som på kort sikt upprätthåller systemet i ett längre perspektiv kan ha en destruktiv inverkan på det samma". (s 162—63.)

som regelmässigt tillförs värden medan andra, åtminstone relativt, berövas värden. Utveckling för en part tenderar därför att innebära underutveckling för en annan, beroende på de relativa positionerna inom den struktur som binder samman de båda parterna. Utveckling för den missgynnade och underutvecklade parten måste följaktligen innebära att dennas position i strukturen förändras eller att det strukturella sambandet bryts. En god strukturell förklaring av underutveckling och utveckling bör klart och motsägelsefritt peka ut de mekanismer som upprätthåller underutveckling eller verkar för utveckling." (s 183.)

Hettne menar att den av honom valda indelningsgrunden i stort sett täcker de tre han tagit som utgångspunkt.

Indelningen i statistisk-deskriptiva och historisk-strukturella analyser är dock i det närmaste helt godtycklig. För det första är dessa bägge kategorier inte uttömmande. Utgår man från de bägge dimensionerna statistisk/historisk och deskriptiv/strukturell kan man få de fyra kategorier, som visas i *tablå 1*.

Tablå 1

	statisk	historisk
deskriptiv	statisk-deskriptiv	historisk-deskriptiv
strukturell	statisk-strukturell	historisk-strukturell

Hettnes inledning täcker endast två av de fyra möjliga fallen.

Vidare är dimensionerna inte valda på något systematiskt eller logiskt sätt. Motsatsen till statisk är snarast dynamisk, och till historisk ickehistorisk (i betydelsen icke bunden till någon viss tidpunkt). Till nöds kan man acceptera strukturell som motsats till deskriptiv, även om kanske förklarande vore en bättre lösning. Kan man inte hitta enkla motsatser blir risken att man, då man vill använda sorterings-schemat, får problem med att avgöra i vilken kategori en viss teori hör hemma.

Det visar sig mycket riktigt att resultatet blir något överraskande när Hettne försöker tillämpa sina indelningsgrunder. Under statistisk-deskriptiva angreppssätt faller BNP och andra utvecklingsindikatorer, kapitalbildning, utrikeshandel, befolkning, mänskligt kapital, attityder

och institutioner, politiska faktorer samt vetenskap och teknik. Det historisk-strukturella angreppssättet behandlar t ex relationer mellan sektorer, relationer mellan regioner och relationer mellan nationer. Sorteringskriteriet har här varit att de teoretiska ansatser är statistisk-deskriptiva som (i regel)

"inte utgått från någon uttalad helhets-syn på underutvecklingsproblemet till vilken de olika faktorerna relaterats. De olika faktorerna har i stället behandlats på ett mer eller mindre isolerat sätt. Diskussionen har sammanfattningsvis präglats av att intresset för en dimension eller faktor överdrivits, varpå en annan faktor lanserats som den pådrivande". (s 182—83.)

De analyser som uppvisar en helhets-syn är historisk-strukturella. Hettne har här plötsligt övergivit sina tidigare definitioner. Vad han i verkligheten har gjort är en indelning i något som närmast liknar *partiella* och *generella* teorier. Den statistisk-deskriptiva kategorin innefattar tydligen de partiella ansatserna och den historisk-strukturella de generella.

Tilltagande tvärvetenskaplighet?

Den ovan framförda kritiken kan vid ett ytligt betraktande kanske förefalla i överkant petig. Man måste emellertid se den mot bakgrund av de slutsatser Hettnes kategorior lett fram till. Dessa slutsatser är synnerligen allvarliga.

Hettne finner i sin genomgång att framför allt femtiotalets utvecklingsdiskussion präglades av att man plockade ut ett antal "nyckelfaktorer" och granskade dem var för sig. Den ena efter den andra av dessa faktorer lanserades som "strategisk" i utvecklingsprocessen. Detta sägs känneteckna den statistisk-deskriptiva metoden. Senare utvecklingsforskning har blivit alltmer varse om att underutveckling och utveckling är komplexa företeelser, där en rad faktorer griper in i varandra och samverkar. De "enkla" förklaringarna har alltmer försvunnit ur debatten. Detta sägs känneteckna den historisk-strukturella analysen.

Utifrån denna genomgång drar Hettne slutsatsen, att utvecklingsforskningen tenderar att bli alltmer tvärvetenskaplig och

att utvecklingsteorin håller på att bli ett självständigt forskningsområde. Med utvecklingsteorin (eller den utvecklingsteoretiska forskningen) avses då den forskning som

"uppehåller sig vid underutvecklingen som ett samhällstillstånd, orsakat av ekonomiska, ekologiska, sociala och politiska faktorer, och analyserar utveckling som en samhällelig förändringsprocess". (s 29.)

Det är ytterst tveksamt om Hettnes slutsats är riktig. På ett ytligt plan kan man ge honom rätt, nämligen om han menar att allt fler discipliner har kommit att intressera sig för utvecklingsproblematiken och lämnat bidrag till förståelsen av denna. Det är dock knappast detta som avses. Utredningen definierar tvärvetenskaplighet som "en starkare teoretisk integration mellan olika vetenskaper". (s 30.) Med denna definition reser man mycket större anspråk.

För att belysa Hettnes påstående skall vi för ett ögonblick se på den samhällsvetenskap som hittills dominerat utvecklingsforskningen, nämligen nationalekonomien, för att skaffa oss en uppfattning om vilka de viktigaste studieområdena inom den ekonomiska utvecklingsforskningen har varit. Vi skall inte här göra några försök till en mera uttömmande probleminventering utan bara skissera ett exempel på hur en katalogisering kan läggas upp.

En första indelningsgrund kan vara att skilja på positiv och normativ teori, som man ofta gör inom nationalekonomin. Med positiv teori menas då sådan teori som behandlar faktiska förhållanden och med normativ teori menas teori som behandlar önskade förhållanden. Inom positiv teori kan man i sin tur tänka sig följande rubriker:

1) Sammanfattande teorier om den ekonomiska utvecklingens natur och förlopp. (Dessa teorier vill med en mera storslagen ansats förklara varför vissa länder eller regioner utvecklas och varför andra stagnerar eller går tillbaka. Denna underavdelning förefaller att motsvaras av den typ av teorier, som är föremål för Hettnes intresse.)

2) Teorier för specifika sektorer hos den underutvecklade ekonomin och teorier för hur dessa sektorer karakteristiska och mekanismer förändras över tiden. (I

denna avdelning innefattas sådan forskning som bedrivits om t ex jordbruk, industri, handel, tjänster etc. Man bör observera, att denna forskning inte begränsar sig till ett isolerat studium av varje sektor utan ofta tar hänsyn till interdependensen mellan den studerade sektorn och andra sektorer. Ett av nationalekonomins mest framträdande drag är just att betona denna interdependens genom användning av allmänna jämviktsmodeller.)

3) Makroekonomiska aspekter på utvecklingsproblematiken. (Här innefattas t ex kapitalbildningens, den fysiska såväl som den mänskliga, roll för utvecklingen, sparandet, kapitalrörelserna och sysselsättningsfrågan.)

På det normativa området kan man t ex skilja mellan:

1) Val av utvecklingsstrategier. (Väsentliga frågeställningar är vilken typ av värderingar som skall ligga till grund för utvecklingsansträngningarna, vilka karakteristiska olika tänkbara strategier har och i vilken grad utvecklingen bör planeras.)

2) Planeringsmodeller. (Vilka olika metoder för planering på olika nivåer finns det? I vilka sammanhang kan specifika metoder utnyttjas?)

3) Vilka kriterier skall styra investeringsverksamheten? (Frågor om teknikval, projektvärdering, planeringshorisonter m m.)

4) Utvecklingsstrategier för specifika sektorer. (Jordreformer, handelspolitik etc.)

5) Metoder för resursmobilisering. (Beskattnings organisation, kapitalmarknadernas organisation, inflationsfinansiering, nationalisering, utländskt bistånd etc.)

6) Hinder för en effektiv utvecklingsplanering och dess implementering. (Korruption, sociala faktorer etc.)

Listan är naturligtvis inte fullständig, men torde ändå ge en uppfattning om vilka några av de väsentligaste områdena för nationalekonomisk utvecklingsforskning är. Hettne har i sin översikt huvudsakligen uppehållit sig vid den allra första punkten — sammanfattande teorier om den ekonomiska utvecklingens natur och förlopp. Tyngdpunkten inom den ekonomiska utvecklingsforskningen har

dock snarast legat inom de andra här uppräknade områdena, och det är svårt att märka några tilltagande inslag av tvärvetenskaplighet. Bevisbördan för ett sådant påstående faller mycket tungt på den som gör påståendet. En genomgång av de viktigaste ekonomiska facktidsskrifterna från de senaste 15—20 åren torde ge oss rätt häri.

Det förefaller alltså som om national-ekonomi i stort sett klarat sig utan någon starkare teoretisk integration med andra vetenskaper. Misstanken att samma sak gäller för en rad andra samhällsvetenskaper inställer sig ofrånkomligen. Att sedan många av de punkter som vi räknat upp mycket väl kan studeras av flera vetenskaper är en annan sak. Detta behöver inte på något sätt leda till tvärvetenskap.

Tvärvetenskap kan vara fruktbar, men lika ofta kan det vara ett hinder för ökad förståelse av utvecklingsproblematiken. De flesta forskare är grundligt tränade just i sin egen disciplin och har begränsade insikter i andra ämnen. Det är utopiskt att tro att kunskaperna om andra discipliner än den egna skulle vara så djupa att man kan gå ut och tillämpa dem mer än i rena undantagsfall. Kraven på specialisering inom den egna disciplinen är idag så pockande att de i regel hindrar en omfattande breddning. Att ställa krav på tvärvetenskap i ett sådant läge kan ge olyckliga resultat. Den sämsta formen av tvärvetenskap är när en rad forskare skall studera ett gemensamt problem utan att i tillräcklig utsträckning kunna tala varandras språk. Förutsättningarna för teoretisk integration är i sådana fall små.

För att man obehindrat skall kunna rekommendera tvärvetenskapligt studium av ett visst problem bör man direkt kunna fastslå vilka fördelar som står att vinna härigenom. Såvitt vi kan förstå finns det inget som hindrar att man tar ett specifikt utvecklingsproblem och studerar detta utifrån t ex dess samhälls-ekonomiska aspekter, utan att man för den skull samtidigt har med de statsvetenskapliga och politiska. Detta enkla faktum skjuts i alltför hög grad i bakgrunden i utvecklingsforskningsutredningens betänkande. Det aggregerade synsättet har kommit att helt dominera.

”Utveckling” och ”underutveckling”

Utredningen gör en distinktion mellan ”underutveckling” och ”outveckling”:

”Medan outveckling hänför sig till lågt resursutnyttjande beroende på primitiv produktionsteknik syftar begreppet underutveckling på en strukturellt betingad oförmåga till utveckling, trots att förutsättningar för utveckling synes föreligga.” (s 25.)

Av detta drar man slutsatsen, att

”ett fundamentalt drag i utvecklingsbegreppet är således entydigt med en växande förmåga hos individer, grupper och nationer att behärska den egna situationen och att genomföra förbättringar i denna.” (s 25.)

Detta resonemang leder till att perspektivet på underutvecklings/utvecklingskomplexet blir skevt. Det finns ingen anledning att som utredningen skilja på ”underutveckling” och ”outveckling”, då denna distinktion inte är allmänt vedertagen. De länder eller regioner, som i någon mening kan betecknas som underutvecklade, brukar uppvisa kännetecknen, som kan härledas till bägge formerna för bristande utveckling. Det är därför väsentligt att framhålla att det som utredningen betecknar som ”outveckling” måste ägnas ett allvarligt studium, om man vill ha ökade kunskaper om ”underutvecklingen”.⁵

Distinktionen mellan ”underutveckling” och ”outveckling” leder till att man framhäver den bristande makten över den egna situationen som ett fundamentalt drag i underutvecklingen.⁶ Detta är inte utan vidare givet, utan beror givetvis på vilken aspekt av underutvecklingen man är intresserad av att studera. För en statsvetare kan maktbegreppet vara centralt,

⁵ Att utesluta ”outveckling” från underutvecklingskomplexet skulle t ex vara liktydigt med att förneka relevansen av en stor del av den antropologiska forskningens resultat för förståelsen av utvecklingsproblematiken.

⁶ Jfr även det kategoriska uttalandet på s 33: ”Underutveckling hänger ytterst (vår kurs) samman med avsaknad av makt över den egna situationen.” Utredningen går här i samma fälla som mycket av den tidigare utvecklingsforskning, som Hettne beskriver (och kritiserar). Man framhäver en enda dimension som strategisk då det gäller att bryta underutvecklingen!

men det är svårt att inse vilken omedelbar relevans begreppet har för t ex en geograf.

Viktigare än detta är emellertid att konstatera att påståendet i sig är en truisem. Att säga att ett fundamentalt drag i utvecklingsbegreppet är "att behärska den egna situationen och genomföra förbättringar i denna" är liktydigt med att påstå att utveckling är liktydigt med att man har förmåga att utvecklas. En mer innehållslös definition av utveckling är det svårt att tänka sig.

På ett något djupare plan kan man konstatera att de definitioner av utveckling som på något sätt kopplas till förmågan att fatta beslut om den egna situationen (utan att man förutsätter att detta nödvändigtvis leder till förbättringar) för att de skall bli rättvisande måste innehålla något om den ram inom vilken beslutsfattandet sker. Man kan aldrig bortse från knapphetsaspekten. Utveckling är aldrig enbart en fråga om att vilja. Det går inte att lyfta sig själv i håret, utan man måste hela tiden vara medveten om att utveckling åstadkommes genom en rad medvetna val, där valmöjligheten hela tiden begränsas av de resurser man har till sitt förfogande.

Uppdelningen i "ekonomisk", "social" och "politisk" underutveckling är godtycklig och ger en skev bild, åtminstone av vad den ekonomiska utvecklingsforskningen sysslar med. De faktorer, som av utredningen betecknas som "sociala" — bristfällig och irrelevant utbildning, dålig hälsa och otillräcklig trygghet — är faktorer som alla bör spela en stor roll i ekonomiska analyser av utvecklingsproblemet. Dessa faktorer är så framträdande, att det faller sig naturligt för ekonomer att inkludera dem i sina problemställningar och undersökningar. Utredningen förmedlar däremot ett intryck av att ekonomer inte befattar sig med dem.

Man kan kanske tycka att det spelar mindre roll vilka etiketter man sätter på olika dimensioner av underutvecklingen. I princip håller vi med om detta, men det bör framhållas att etiketteringen i utredningens fall är en viktig fråga, då en av huvudslutsatserna är att man efterlyser mer tvärvetenskaplig forskning för att komma bort från otillbörlig isolering och snedvridning i de enskilda forsk-

ningsdisciplinernas inriktning. Vi finner således det tvärvetenskapliga angreppssättets fördelar överdrivna. En disciplin kan visserligen utnyttja data från en annan disciplin för att i sin tur tillämpa de egna analysmetoderna på dessa data, men detta är inte tvärvetenskap.

Utvecklingsforskningens organisation

Utredningen har, enligt vår mening, lämnat ifrån sig ett alster som, när det gäller karakteristik av utvecklingsforskning i allmänhet och översikt över den forskning som hittills gjorts, är präglad av så uppenbara svagheter och en så extrem ensidighet i synsättet att det knappast går att ta på allvar. Detta kanske inte heller spelar så stor roll. Vi väntar väl oss i regel inte att en statlig utredning skall vara rätt forum för en översikt över aktuell forskning, eller att den skall vara kapabel att ge oss en värdering av utvecklingen hos vetenskaplig metodik och doktrin. Den betydelsefulla delen av utredningen är den som handlar om förslag till framtida forskningsorganisation.

Här finns ett par frågor av principiellt intresse, som utredningen haft att ta ställning till. I båda fallen tycks det oss som om utredningen hamnat på rätt linje.

Den första har att göra med valet av form för den framtida forskningsorganisationen. Man kunde ha tänkt sig att ett fristående forskningsinstitut upprättats. Denna tanke avvisas dock. I stället vill man ha en mer fri form av organisation för att stödja forskningen. Man föreslår därför, att en nämnd för utvecklingsforskning inrättas, med 11 ledamöter varav vilka 6 bör vara forskare och 5 företrädare för biståndsorganisation och allmänna intressen.

När det gäller ett så omfattande och heterogent forskningsområde som det här är fråga om, är skälen mot ett specialdestinerat institut starka. Den organisationsform som i stället föreslås, bör ge större möjligheter till flexibilitet och kontakter med ett brett spektrum av både inhemska och utländska forskare.

Den andra frågan gäller anknytningen till svensk biståndsverksamhet och då i första hand SIDA. Det finns relativt starka skäl för en nära anknytning till svens-

ka biståndsorgan: man bör både kunna se till att forskningen får en inriktning på relevanta arbetsuppgifter och få en garanti för att vunna forskningsresultat snabbt omsätts i praktiskt arbete. Mot ett sådant arrangemang talar emellertid också starka skäl. SIDA är framför allt ett verkställande organ. Det har en byråkratisk uppbyggnad. En forskning som skall kunna vara kritisk och skapande har behov av en helt annan atmosfär än den byråkratiska. Byråkrati i forskarsammanhang blir nästan alltid ett självvändamål: goda mynt trängs ut av sämre, kärna ersätts av skal.

Utredningens slutsats att den nya forskarorganisationen inte bör ligga som en underavdelning till SIDA syns oss därför sund. Med litet god vilja från biståndsorganens och forskarnas sida bör ett fruktbart samarbete kunna byggas upp. Man bör emellertid inte skygga för att ett sådant samarbete sannolikt också kommer att innehålla kritiska moment, så att forskare stundtals kommer att kritisera SIDA för dess inställning och insatser, och att de verkställande organen då och då finner forskare ineffektiva och verklighetsfrämmande. Sådana inslag bör dock inte hindra att en fruktbar dialog mellan forskningssamhället och biståndsorganen kan komma till stånd. På denna samarbetets väg har vi ännu bara tagit de första stapplande stegen.

När det gäller negativa organisationsaspekter, dvs att avvisa möjliga dåliga organisationsalternativ, tycks oss utredningen ha gjort en förtjänstfull insats. När det gäller dess eget positiva förslag är emellertid utredningen ytterligt kortfattad, så kortfattad att det är tveksamt om utredningen kan sägas ha kommit med något eget egentligt förslag.

Man har föreslagit den ovan behandlade nämnden. Den får väl närmast ses som ett paraply under vilket svensk utvecklingsforskning skall samlas. Till den skall knytas ett kansli eller sekretariat. Här blir utredningen mycket vag, och man tycks vackla mellan i och för sig oförenliga ståndpunkter. Man talar om att det bör finnas "sektoransvariga" forskare. Vidare vill utredningen till skapa tvärvetenskapligt sammansatta forskargrupper, s k basgrupper. Som områden lämpliga för sådana basgrupper nämns

ekologi, nutrition, landsbygdsutveckling och fortplantning, områden där vissa svenska insatser redan gjorts.⁷

Tanken om sektoransvariga forskare syns rimlig. Nämnden får ett mycket stort fält att överblicka. Den kan knappast ägna sig åt annat än policyfrågor och stora linjer. Kansliet eller sekretariatet kommer därför att få en central position. Det är därför viktigt att kansliet får någon form av vetenskaplig kompetens.

Det lämpligaste sättet att göra detta syns vara genom att knyta ett antal vetenskapliga sekreterare till kansliet. Dessa bör själva vara aktiva forskare. De skulle vara tillräckligt kvalificerade för att ha överblick över var sitt forskningsområde. De borde kunna fylla en central funktion som förbindelselänkar mellan de på fältet aktivt verkande forskarna och nämnden. De skulle bidra till att kansli och nämnd finge en viss stadga och kontinuitet utan att överbyråkratiseras. Samtidigt skulle de kunna verka som "känslspröt" ut mot det aktiva forskningsfältet och bidra till att nämnd och kansli kan fylla både den "offensiva funktion" och den "forskningsrådsfunktion" som det talas om i betänkandet.

Utredningens förslag om basgrupper är föga utarbetat. Det tycks dock som om man här satt sig mellan två stolar. Dels tycks man ha tänkt sig att de skall ha en relativt stor permanens; man närmar sig då forskningsinstitutets nackde-

⁷ Det finns en egendomlig diskrepans i utredningens uppläggning och utformning som är värd att lägga märke till i detta sammanhang. Å ena sidan kan man notera de skolastiska övningar beträffande begrepp som underutveckling, utveckling etc, som vi tidigare kritiserat och den storstilade kritik av vissa utvecklingsteorier, som utredningen excellerat i. Å andra sidan kan man lägga märke till dess förtrogenhet och tystlåtenhet beträffande den utvecklingsforskning där svenska insatser hittills gjorts. Det finns på nutritionområdet — för att ta ett exempel — åtskilligt att belysa och diskutera; här kunde man bl a ha tagit del av de arbeten på evalverings- och planeringsnivå, som svenska ekonomer gjort i Etiopien. Det hade sannolikt varit mer fruktbart om utredningen lanserat sitt förslag om basgrupper mot bakgrund av en kritisk utvärdering av den svenska utvecklingsforskning, som hittills ägt rum, i stället för att som nu föra fram dem som något slags allmänt önskemål, och om utredningen i stället helt lämnat de skolastiska övningarna dårhän.

lar. Dels tycks man mena att de skall kunna fylla den överblickande och ofensiva funktion som man har behov av. Samtidigt skall de dock vara inriktade på specifika projekt och problemområden. Idén om basgrupper behöver inte vara omöjlig, men den blir omöjlig, om man tilldelar den orimliga och delvis motstridiga arbetsuppgifter.

Den stora bristen i utredningens förslag till organisation för utvecklingsforskningen är att det är alldeles för vagt och föga genomarbetat. Utredningens förslag är på denna centrala punkt i stort behov av överarbetning.

Vårt tentativa förslag är att tanken på en nämnd accepteras. Den bör sedan kompletteras med ett starkt kansli, där arbetande vetenskaplig kompetens (vetenskapliga sekreterare) finns företrädd. Vad de s k basgrupperna beträffar, kan de accepteras, om deras funktion görs entydig: de bör helt enkelt bli projektgrupper, som under en viss tidsrymd arbetar med ett vetenskapligt projekt eller delområde, där ansatsen gärna kan vara tvärvetenskaplig, om så erfordras.

Ekonomernas inflytande

Vi har, som framgått, varit starkt kritiska till u-landsforskningsutredningens betänkande. Till slut bör vi kanske, som ekonomer, ägna oss åt ett par ord av självvrannsakan.

Enligt alla rimliga kriterier är frågan om utveckling av fattiga länder i första hand ett ekonomiskt problem. Utveckling har många aspekter. Men hur man än vänder och vrider på problemet, blir till slut de ekonomiska aspekterna de centrala.

Hur kan det då komma sig att man lyckas åstadkomma ett betänkande om u-landsforskning, där det ekonomiska synsättet så gott som helt lyser med sin frånvaro? Har vi som ekonomer så dålig genomslagskraft för vårt synsätt och våra analysmetoder att de kan ses som irrelevanta även när det gäller ekonomiska problem? Eller är detta ett fall, där slump och olyckliga omständigheter tillsammans givit ett bisarrt resultat?

Vad svaret än blir torde dock gälla att vi i långa loppet bara har oss själva att skylla. Kan vi som ekonomer inte själva

hävda vårt synsätt, lär ingen annan göra det åt oss heller.

Referenser

- Kuznets, S., [1966], *Modern Economic Growth, Rate, Structure and Spread*, New Haven & London
Leibenstein, H., [1957], *Economic Backwardness and Economic Growth*, New York
SOU 1973: 41, *Forskning för utveckling*, Stockholm